

BADIIY TARJIMANING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Majidova Dilnora Asliddin qizi
BuxDU filologiya fakulteti lingvistika:
o‘zbek tili yo‘nalishi I-bosqich magistri

Annotatsiya: Maqolada tarjimaning murakkab jarayon ekanligi, tilshunoslik, psixologiya, madaniyat, adabiy jarayon va boshqa omillarni o‘z ichiga olishi, ilmiy-nazariy o‘rganish ob‘yektini bo‘lishi zarurligi haqida fikr yuritiladi. Aslyatdagi ma‘noni tarjima tilida bera olish uchun tarjimon nimalarga e‘tibor qaratishi lozimligi tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: Tarjima, qiyosiy tilshunoslik, ilmiy-nazariy, tahlil, rasmiy nutq, konnotativ xususiyat, madaniyat.

Аннотация: В статье рассматривается тот факт, что перевод представляет собой сложный процесс, включающий в себя языкознание, психологию, культуру, литературный процесс и другие факторы, и должен быть объектом научно-теоретического изучения. Анализируется, на что переводчику следует обратить внимание, чтобы передать исходный смысл в переводимом языке.

Ключевые слова: Перевод, сравнительное языкознание, научно-теоретические, анализ, официальная речь, коннотативное свойство, культура.

Annotation: The article discusses the fact that translation is a complex process that includes linguistics, psychology, culture, the literary process and other factors, and should be the object of scientific and theoretical study. It is analyzed what the translator should pay attention to in order to convey the original meaning in the translated language.

Key words: Translation, comparative linguistics, scientific and theoretical, analysis, official speech, connotative property, culture.

Tarjimada qiyosiy tilshunoslik yutuqlaridan unumli foydalaniladi. Tarjimada qiyosiy tahlildan maqsad, tarjima jarayonidagi umumiy qoidalarni o‘rganishdir. Tarjimaning qiyosiy tahlili so‘z va gaplarning qiyosiy tahlil natijasi sifatida qabul qilingan fakt (dalil)larga asoslangan. Ingliz tilidagi so‘zlar bilan boshqa tildagi so‘zlarning turli xil xususiyatlarini qiyosiy o‘rganish ingliz va boshqa tillardagi so‘zlarning turli xil xususiyatlari mavjud ekanligini ko‘rsatadi¹.

Tarjima murakkab jarayon bo‘lib, tilshunoslik, psixologiya, madaniyat, adabiy jarayon va boshqa omillarni o‘z ichiga oladi. Tarjimaning har xil aspektlari yuqoridagi fanlar metodlari bilan o‘rganilishi mumkin. Shu kungacha tarjima ustida olib borgan ko‘pchilik nazariy-Ilmiy tadqiqotlar tilshunoslar tomonidan amalga oshirilgan².

So‘z shakli o‘zaro bog‘langan so‘zlarning semantik tuzilishi va ularning nutqda ishlatilishi turli xil tillarda turlichadir. Har bir tilning o‘z leksik tuzilishi mavjuddir. Lekin hamma ma'nolarida emas,

¹ Andre Lefevere. (2001). Translation / History / Culture. Australia. 56-59.

² Bloomfield, L. (1999). Language. New York. 101-104.

ya'ni ingliz tilidagi soʻzning ma'nosini ifodalovchi oʻzbek tilidagi soʻzni topish mumkin. Misol uchun, “hand” soʻzining ma'nolarini uning ma'nosini ifodalovchi “qoʻl” soʻzi bilan taqqoslang³.

Oʻzbek tilidagi soʻzning semantik tuzilishida shu soʻzning ma'nosini ifodalovchi ingliz tilidagi soʻzda mavjud boʻlmagan aniq shakliiy ma'no mavjud boʻlishi mumkin.

Baʼzi tillar sezilarli darajada maxsus ma'nolarga ega boʻlgan soʻzlarga boy boʻlib, boshqalari esa umumiy tushunchalarni ifodalaydi va ikkilamchi ma'nolarni rad etadi. Fransuz tili odatda juda ham mavhum til hisoblansa, nemis tili esa aniq, oʻziga xos tushunchalarga boy til hisoblanadi.

Shuni aytish kerakki, tarjimada soʻz tanlashga ta'sir qiladigan yosh, jins va bilim faktorining mavjudligi sababli muloqot vaqtida ham koʻp faktorlar mavjud. Turli xil lugʻat turli joyda qoʻllaniladi, kimningdir uyida, doʻstlari bilan odatiy suhbatida va h.k.

Rasmiy nutqning doirasi chegaralangan, norasmiy nutq esa odatda vaziyatga bogʻliq boʻladi. Yozishmalarda ham odatda rasmiylikka rioya etiladi va davlat idoralariga yozilgan xat bilan shaxsiy xatlar tili orasida ancha farqlar boʻladi. Texnik terminologiya ham maxsus konnotativ xususiyatga ega. Baʼzida insonlar jamiyatda bilish darajalarini yoki professional fikrlashni koʻrsatish maqsadida texnik, kasb-hunarga doir lugʻatlardan foydalanadilar⁴.

Texnik soʻzlarning qoʻllanilishi bundan xabardor boʻlmaganlarga tushunarsiz boʻlishi mumkin. Tarjimon kim bilan gaplashayotganligiga qarab texnik soʻzlarni qoʻllashi kerak. Tibbiy shifokorlar uchun tarjima qilingan byulleten “incision”, “lesion”, “tonsillectomy” kabi soʻzlarni oʻz ichiga olishi mumkin. Hattoki bir tildagi lugʻat birliklar bir viloyat yoki mamlakatda bir xil qoʻllanilishi va bir ma'noni anglatishi boshqa viloyat yoki mamlakatda esa ikkinchi boshqa ma'nolarni ifodalashi mumkin⁵.

Misol uchun Qoʻshma Shtatlarda “cookie” - pechenye, Avstraliyada esa pechenye “biscuit” deb aytiladi. Tarjimon viloyatlar orasidagi tilga doir farqlarni bilishi muhimdir va koʻpchilikka tushunarli boʻladigan soʻzni qoʻllashi kerak. Agar kimdir mahalliy hududdagi soʻzlovchiga tarjima qilayotgan boʻlsa, albatta, u oʻsha hududda ishlatiladigan shaklni tanlashi shart⁶.

Har bir madaniyatda belgili (symbolic) hisoblanadigan aniq harakat mavjud boʻladi. Agar harakat shunchaki soʻzma-soʻz tarjima qilinsa, uning ma'nosi yoʻqqa chiqadi. Bu asosiy tilda muhim ma'noga qaratilmagan hech qanday harakat boʻlmasa paydo boʻladi. Masalan: He nodded his head. Agar asliyat tilida bosh qimirlatish “ha” ni bildirsa va tarjima tili madaniyatida bunday belgi ma'noga ega boʻlmasligi mumkin. Baʼzi madaniyatlarda bosh qimirlatish ijobiy emas salbiy ma'noga ega boʻlishi ham mumkin.

Xulosa qilib aytganda tarjima xalqlar oʻrtasidagi doʻstlik, qardoshlik va hamkorlik manfaatlariga, ular oʻrtasidagi iqtisodiy-siyosiy, ilmiy, madaniy va adabiy aloqalarning kengayishiga xizmat qiluvchi qudratli quroldir.

³ Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press. 45-49.

⁴ Norova, M. F. (2020). Connotative meanings in phonetic variants of verbal root-stems (As an example of English and Uzbek languages). *Theoretical & Applied Science*, (1), 439-442.

⁵ Fayzulloevna, N. M. (2022). PSEUDO-INTERNATIONALISMS IN MEDICAL TRANSLATION. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 2(12), 13-20.

⁶ Fayzulloevna, N. M. (2022). Classification of stylistic colouring words in the English language. *Web of Scholars: Multidimensional Research Journal*, 1(6), 370-374.